

Maria Wojcińska

Korzystanie ze świadczeń wolontariuszy przez przedsiębiorstwa społeczne w Polsce

Przedsiębiorstwo we współczesnej gospodarce – teoria i praktyka / Research
on Enterprise in Modern Economy – theory and practice nr 3, 43-53

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KORZYSTANIE ZE ŚWIADCZEŃ WOLONTARIUSZY PRZEZ PRZEDSIĘBIORSTWA SPOŁECZNE W POLSCE

Maria Wojcińska¹

Streszczenie

Dane statystyczne wskazują, że w wolontariat w Polsce angażuje się ponad trzy mln osób, z czego większość wspiera sektor non-profit, w tym przedsiębiorstwa społeczne. Celem artykułu jest przede wszystkim określenie podstaw prawnych wolontariatu w Polsce, ze szczególnym odniesieniem do przedsiębiorstw społecznych; wskazanie przykładowych korzyści z usług wolontariuszy; refleksja na temat zagrożeń dotyczących niewłaściwego rozumienia idei wolontariatu oraz przedstawienie wyników wybranych badań dotyczących skali korzystania przez podmioty ekonomii społecznej ze świadczeń wolontariuszy w niektórych województwach w Polsce.

Słowa kluczowe: ekonomia społeczna, wolontariat, przedsiębiorstwa społeczne, wolontariusz

1. Wstęp

Dane statystyczne (GUS, 2012) wskazują, że w wolontariat w Polsce angażowało się 10,3% osób w wieku 15 lat i więcej zamieszkujących w indywidualnych gospodarstwach domowych na terenie Polski, to jest około 3,3 mln osób. Działalność podmiotów sektora non-profit wspierało swoją pracą niezarobkową 9,6% badanej populacji (3,1 mln osób), natomiast sektora publicznego – 1,5% (0,5 mln). Z kolei badania przeprowadzone przez Radę Monitoringu Społecznego (Diagnoza Społeczna, 2011) wskazują, że 19,6% badanych osób angażowało się w *wykonywanie nieodpłatne jakiejś pracy lub świadczenie jakichś usług dla osób spoza rodziny bądź na rzecz organizacji społecznej* (badania obejmowały jednak szersze działania, niepolegające jedynie na zorganizowanym wolontariacie, ale również czynności spontaniczne, np. pomoc sąsiedzką).

¹ Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Gospodarki Międzynarodowej, Katedra Konkurencyjności Międzynarodowej / Poznań University of Economics, Faculty of International Business and Economics, Department of International Competitiveness

Celem artykułu jest wskazanie podstaw prawnych wolontariatu w Polsce, ze szczególnym odniesieniem do przedsiębiorstw społecznych; wskazanie przykładowych korzyści z usług wolontariuszy; refleksja na temat zagrożeń dotyczących niewłaściwego rozumienia idei wolontariatu oraz przedstawienie wyników wybranych badań dotyczących skali korzystania przez podmioty ekonomii społecznej ze świadczeń wolontariuszy w niektórych województwach w Polsce.

Metodyka badania

W artykule dokonano analizy wybranej literatury z zakresu wolontariatu, odpowiednich aktów prawnych oraz wyselekcjonowanych badań dotyczących udziału wolontariuszy w działalności podmiotów ekonomii społecznej w Polsce.

2. Przedsiębiorstwa społeczne

W literaturze znaleźć można szereg koncepcji dotyczących przedsiębiorstw społecznych. Cechują się one redystrybucją przepływów finansowych na rzecz potrzebujących; dużą autonomią i wysokim ryzykiem ekonomicznym. Pomimo korzystania z pracy wolontariuszy, muszą zatrudniać – jak każde tradycyjne przedsiębiorstwo – opłacanych regularnie pracowników (Defourny, 2001, s. 1–24). John Pearce proponuje uznać za przedsiębiorstwa społeczne wszystkie podmioty gospodarcze, które mają społeczny cel, nie są zorientowane na tworzenie i dystrybucję kapitału oraz mają demokratyczną, wymierną i opartą na wspólnym zarządzaniu strukturę (Pearce, 2003, s. 190). W prawodawstwie Unii Europejskiej za przedsiębiorstwo społeczne uznano podmiot powstały przede wszystkim w celu osiągnięcia wymiernych, pozytywnych skutków społecznych, nie zaś wygenerowania zysków dla swych właścicieli, członków i udziałowców, który:

- a) świadczy usługi lub wytwarza towary pozwalające na osiągnięcie korzyści społecznych, lub stosuje metodę produkcji towarów lub świadczenia usług, która odzwierciedla jego cel o charakterze społecznym;
- b) wykorzystuje wygenerowane zyski przede wszystkim w celu osiągnięcia swojego podstawowego celu i posiada określone procedury i zasady dotyczące podziału zysków między udziałowców i właścicieli, które gwarantują, że taki podział nie wpływa negatywnie na cel podstawowy;
- c) jest zarządzane w przedsiębiorczy, odpowiedzialny i przejrzysty sposób, w szczególności poprzez zaangażowanie pracowników, klientów i zainteresowanych stron, których dotyczy działalność gospodarcza prowadzona przez przedsiębiorstwo (Rozporządzenie z 11 grudnia 2013). W projekcie ww. rozporządzenia przy definiowaniu przedsiębiorstwa społecznego odnoszono się również do innowacyjności wskazując, że „przedsiębiorstwo społeczne działa na rynku, produkując towary i świadcząc usługi w innowacyjny sposób zgodny z duchem przedsiębiorczości” (Wniosek z 6.10.2011). Mimo że w ostatecznej wersji aktu brak odniesienia do tego przymiotu, to jednak jest on spotykany w literaturze, np. w stwierdzeniu, że innowacje stanowią rdzeń procesu przedsiębiorczości społecznej (Zahra, Gedajlovic, Neubaum i Shulman, 2009).

Od wielu lat w Polsce trwają przygotowania nad ustawą o przedsiębiorstwie społecznym². Z pewnością przyjęcie ustawy rozwiązałyby choć częściowo wątpliwości definicyjne i interpretacyjne związane z pojęciem przedsiębiorstwa społecznego – np. Centrum Integracji Społecznej mimo że jest podmiotem ekonomii społecznej nie może być ze względu na swój charakter uznane za przedsiębiorstwo społeczne (Kluczyńska i Sienicka, 2008). Na potrzeby niniejszego artykułu (biorąc pod uwagę również brak jasnych uregulowań prawnych) przyjmuje się za przedsiębiorstwa społeczne przede wszystkim: spółdzielnie socjalne, Zakłady Aktywizacji Zawodowej, Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych, spółki pożytku publicznego, spółki non-profit, spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów, wzajemnościowe fundusze poręczeniowe i pożyczkowe, zakłady pracy chronionej oraz organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą (najczęściej w formie stowarzyszeń i fundacji). Niniejszy artykuł odnosi się głównie do podmiotów stanowiących najliczniejszą grupę przedsiębiorstw społecznych w Polsce, a więc spółdzielni socjalnych, Zakładów Aktywności Zawodowej oraz organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji) prowadzących działalność gospodarczą.

3. Wolontariat w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej

W Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej (Uchwała z 12 sierpnia 2014) wskazano, że rozwój ekonomii społecznej powinien opierać się na trzech ściśle zintegrowanych impulsach rozwojowych: politycznym, społecznym i przedsiębiorczym. W dokumencie określono, że impuls polityczny oznacza m.in. „zmianę podejścia do partycypacji w zakresie kreowania i realizowania polityk publicznych z udziałem podmiotów ekonomii społecznej, które powinny mieć względne pierwszeństwo jako pracodawcy we wspólnotach samorządowych, działający nie dla zysku, mający zakorzenione struktury w lokalnym środowisku i działający w oparciu o społeczne zasoby, w tym wolontariuszy.” W Programie wskazano również, że jednym ze sposobów rozwoju ekonomii społecznej jest promowanie i wspieranie wolontariatu w formie staży dla młodych bezrobotnych w organizacjach obywatelskich, jako formuły zdobywania kompetencji obywatelskich, społecznych i zawodowych, szczególnie w postaci wolontariatu długoterminowego³. Organizacje obywatelskie prowadzące działalność w sferze pożytku publicznego (do których zaliczają się przede wszystkim stowarzyszenia i fundacje) uznane zostały – obok spółdzielni – za najistotniejsze grupy podmiotów ekonomii społecznej.

² Niektóre projekty nazywają dokument ustawą o przedsiębiorczości społecznej bądź ustawą o przedsiębiorstwie społecznym i wspieraniu ekonomii społecznej.

³ Celem Programu jest objęcie – do 2020 r. wolontariatem długoterminowym w organizacjach obywatelskich 310 osób młodych.

4. Analiza stanu prawnego w zakresie świadczenia wolontariatu w wybranych przedsiębiorstwach społecznych

W Polsce pojęcie wolontariusza oraz zagadnienia dotyczące wykonywania przez niego świadczeń reguluje ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (dalej: ustawa z 24 kwietnia 2003). Zgodnie z ustawą, wolontariuszem jest osoba fizyczna, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach określonych w ustawie. Wolontariuszami mogą być bezrobotni (wykonywanie świadczeń nie powoduje utraty statusu bezrobotnego i prawa do ewentualnego zasiłku) oraz cudzoziemcy (bez obowiązku uzyskania uprzednio pozwolenia na pracę). Świadczenie wolontariusza nie wpływa na przyszłe uprawnienia pracownicze. Wolontariusza nie obowiązują także np. zawarte w kodeksie pracy postanowienia dotyczące czasu pracy lub urlopów (Blicharz, 2012).

Wolontariusze mogą wykonywać świadczenia na rzecz następujących podmiotów (korzystających):

- organizacji pozarządowych, osób prawnych i jednostek organizacyjnych działających na podstawie przepisów o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego; stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego; spółdzielni socjalnych; spółek akcyjnych i spółek z ograniczoną odpowiedzialnością oraz klubów sportowych będących spółkami działającymi na podstawie przepisów ustawy z 25 czerwca 2010 r. o sporcie, które nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników. W przypadku tych podmiotów pomoc wolontariusza jest możliwa w zakresie ich działalności statutowej, w szczególności w zakresie działalności pożytku publicznego, z wyłączeniem prowadzonej przez nie działalności gospodarczej;
- organów administracji publicznej, z wyłączeniem prowadzonej przez nie działalności gospodarczej;
- jednostek organizacyjnych podległych organom administracji publicznej lub nadzorowanych przez te organy, z wyłączeniem prowadzonej przez te jednostki działalności gospodarczej;
- podmiotów leczniczych w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej w zakresie wykonywanej przez nie działalności leczniczej.

Większość wymienionych wyżej podmiotów musi zwracać szczególną uwagę na to, w jakim obszarze angażuje do pracy wolontariuszy. Zgodnie z przytoczonym zapisem ustawy, wolontariusze mogą wykonywać świadczenia na rzecz omawianych w artykule spółdzielni socjalnych, zakładów aktywności zawodowej, fundacji i stowarzyszeń (w zakresie ich działalności statutowej), za wyjątkiem działań

związanych z prowadzoną przez nie działalnością gospodarczą⁴. Dopuszczenie udziału wolontariuszy w zagadnienia dotyczące prowadzenia przez podmioty działalności gospodarczej mogłoby prowadzić do naruszeń konkurencji (Żołędowska, 2011).

Wolontariusz powinien posiadać kwalifikacje i spełniać wymagania odpowiednie do rodzaju i zakresu wykonywanych świadczeń, jeżeli obowiązek posiadania takich kwalifikacji i spełniania stosownych wymagań wynika z odrębnych przepisów. Analiza aktów prawnych dotyczących omawianych w artykule przedsiębiorstw społecznych nie wskazuje na konieczność posiadania określonych kwalifikacji i wymagań przez wolontariuszy, chcących zaangażować się w ich działalność. Należy jednak mieć na uwadze, że każde przedsiębiorstwo społeczne może określić własne wewnętrzne wymagania (np. dotyczące wieku), które będzie respektować przy angażowaniu wolontariuszy.

Świadczenia wolontariuszy są wykonywane w zakresie, w sposób i w czasie określonych w porozumieniu z korzystającym. W przypadku, gdy świadczenie wolontariusza wykonywane jest przez okres dłuższy niż 30 dni, porozumienie powinno być sporządzone na piśmie. W wyroku Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2009 r. (I PK 108/09) wskazano, że jeśli umowa o wolontariat kryje w rzeczywistości pracę właściwą stosunkowi pracy, to taka umowa jest nieważna.

Ustawa określa szereg obowiązków po stronie korzystającego. Należą do nich obowiązki informacyjne w zakresie ryzyka dla zdrowia i bezpieczeństwa przy wykonywaniu świadczeń; zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków wykonywania świadczeń oraz pokrywanie kosztów podróży służbowych i diet wolontariuszy. Korzystający może również pokrywać inne niezbędne koszty ponoszone przez wolontariusza, związane z wykonywaniem świadczeń na jego rzecz oraz koszty szkoleń wolontariuszy w zakresie wykonywanych przez nich świadczeń określonych w porozumieniu. Wolontariusz może natomiast zwolnić korzystającego w całości lub w części z obowiązku pokrywania kosztów podróży służbowych i diet. Wolontariuszowi, który wykonuje świadczenia przez okres nie dłuższy niż 30 dni, korzystający zobowiązany jest zapewnić ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków. Jeśli porozumienie trwa dłużej niż 30 dni, wolontariuszowi przysługuje zaopatrzenie z tytułu wypadków przy wykonywaniu świadczeń na podstawie ustawy o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach (Ustawa z 30 października 2002). Wolontariusz wykonujący świadczenie na rzecz korzystającego przez okres dłuższy niż 30 dni jest objęty tym zaopatrzeniem od momentu zawarcia porozumienia z korzystającym, a korzystający nie ma obowiązku zapewnienia wolontariuszowi ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków przez okres pierwszych 30 dni. Korzystający może także – w zakresie wykonywanych świadczeń – zapewnić wolontariuszowi ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej.

⁴ Wyjątek stanowią świadczenia wolontariuszy na rzecz podmiotów leczniczych, gdyż dotyczą one wykonywanej przez nie działalności leczniczej, stanowiącej działalność gospodarczą.

Ustawa o spółdzielniach socjalnych (Ustawa z 27 kwietnia 2006) odnosi się do pojęcia wolontariatu w art. 5a zawierającym regulacje dotyczące spółdzielni założonych przez organizacje pozarządowe, kościelne osoby prawne lub jednostki samorządu terytorialnego. W przepisie wskazano, że ich wkład do zakładanej spółdzielni może polegać m.in. na wykonywaniu świadczeń przez wolontariuszy. W art. 14 ww. ustawy potwierdzono natomiast, że wolontariusze mogą wykonywać świadczenia na rzecz spółdzielni socjalnej, w zakresie prowadzonej przez tę spółdzielnię działalności pożytku publicznego, na zasadach określonych w ustawie z 24 kwietnia 2003.

Prawo o stowarzyszeniach (Ustawa z 7 kwietnia 1989) nie odnosi się w swej treści do wykonywania świadczeń przez wolontariuszy, jednak w ustawie z 24 kwietnia 2003 znajduje się przepis mówiący o tym, że członek stowarzyszenia może również wykonywać świadczenia, jako wolontariusz, na rzecz stowarzyszenia, którego jest członkiem.

Akty prawne regulujące działalność fundacji (Ustawa z 6 kwietnia 1984) i Zakładów Aktywności Zawodowej (Ustawa z 27 sierpnia 1997, Rozporządzenie z 17 lipca 2012) nie zawierają szczególnych zapisów dotyczących korzystania ze świadczeń wolontariuszy.

5. Korzyści i zagrożenia związane ze świadczeniem usług wolontariatu w przedsiębiorstwach społecznych

Wolontariusze w przedsiębiorstwach społecznych mogą wspomagać integrację zawodową i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a ponadto występować jako eksperci i specjaliści w dziedzinach, które nie są mocnymi stronami założycieli przedsiębiorstw (np. pisanie projektów). Angażowanie wolontariuszy może pomóc zwiększyć zasięg działalności przedsiębiorstwa, a ponadto przyczynia się do promowania postaw prospołecznych. Szczególną formą wolontariatu jest tzw. wolontariat pracowniczy, czyli forma zaangażowania wolontarystycznego, która jest wspierana lub organizowana przez przedsiębiorstwo np. poprzez delegowanie do wykonywania świadczeń w godzinach pracy, pomoc finansową, pośrednictwo między chętnymi do zaangażowania się pracownikami a organizacjami społecznymi z uwzględnieniem umiejętności i predyspozycji pracownika (Olbrót-Brzezińska, 2007). Umożliwia ona podzielenie się dobrymi praktykami dotyczącymi np. marketingu bądź PR; może też przybrać formę konkretnej działalności na rzecz potrzebujących.

Ciekawe spostrzeżenie poczyniła A. Musiała – ostrzega ona przed myleniem pojęcia *aktywności społecznej*, której służy współczesny wolontariat i *aktywizacji zawodowej* skupiającej się na szeroko rozumianych praktykach zawodowych. „Ewentualne doświadczenie zawodowe, które wolontariusz może zdobyć, jest kwestią wtórną w całym kontekście jego działalności. Zakłada się bowiem, że w działalność wolontariacką angażują się osoby, które nie działają pod presją bezrobocia i mają zapewnione pewne minimum egzystencji. Prowadząc rozważania na temat pracy wolontariackiej, trzeba mieć cały czas na uwadze szczególny charakter

tego typu działalności, innymi słowy wyjątkową specyfikę tej pracy, znajdującą już swój refleks w samym pojęciu wolontariusza, a więc osoby, która spełnia świadczenie w sposób ochotniczy, a więc dobrowolnie, samorzutnie”. Zdaniem autorki ochotnicza praca wolontariusza jest podyktowana pozytywnym imperatywem wewnętrznym, a jej głównym celem nie jest zdobycie doświadczenia zawodowego (Musiała, 2013). Należy zwracać więc szczególną uwagę na próby wykorzystywania wolontariuszy i traktowania ich pracy jak pracy etatowej. Co więcej, w tym aspekcie zapis w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej, o którym wspomniano wcześniej (traktujący o promowaniu i wspieraniu wolontariatu w formie staży dla młodych bezrobotnych w organizacjach obywatelskich, jako formuły zdobywania kompetencji obywatelskich, społecznych i zawodowych, szczególnie w postaci wolontariatu długoterminowego) wydaje się właśnie przykładem mylenia pojęć. Wykonywanie świadczeń na rzecz przedsiębiorstw społecznych, które ukierunkowane są na działania dla dobra osób dotkniętych przez los (np. niepełnosprawnych, bezrobotnych) lub tworzone przy ich współudziale, powinno w szczególności wynikać z rzeczywistej chęci pomocy – w przeciwnym razie może nie przynieść bowiem oczekiwanych rezultatów.

6. Analiza wybranych badań dotyczących udziału wolontariuszy w działalności podmiotów ekonomii społecznej w Polsce

Z wyjątkiem spółdzielni socjalnych, brak jest szczegółowych danych dotyczących korzystania z pomocy wolontariuszy przez poszczególne przedsiębiorstwa społeczne. P. Brudnicki podaje, że liczba organizacji pozarządowych, których nie stać na stałą współpracę z płatnym personelem, wynosi ok. 55% (Brudnicki, 2014, s. 170). Niektóre podmioty przeprowadzają badania dotyczące zaangażowania wolontariuszy w szeroko pojmowaną ekonomię społeczną – są one w ocenie autora warte przytoczenia, aby zobrazować skalę omawianego w artykule zagadnienia.

W latach 2010–2011, korzystanie ze wsparcia wolontariuszy deklarowało 18,8% spółdzielni socjalnych⁵, a wolontariusze zajmowali się głównie pracami administracyjno-biuroowymi, pomocą w kontaktach z otoczeniem spółdzielni socjalnej oraz pomocą prawną (Informacja, 2012). W latach 2012–2013, korzystanie ze wsparcia wolontariuszy deklarowało 29% spółdzielni socjalnych⁶ (Informacja, 2015).

Dane statystyczne (GUS, 2012) wskazują, że wśród osób zaangażowanych w wolontariat w Polsce, co 10 osoba świadczyła nieodpłatną pracę na rzecz wspólnoty mieszkaniowej lub spółdzielni (w badaniach brano pod uwagę spółdzielnie mieszkaniowe, socjalne, inwalidów, banki spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, Gminną Spółdzielnię „Samopomoc Chłopska”), przy

⁵ W badaniu wzięło udział 112 z 287 podmiotów zarejestrowanych w KRS na koniec grudnia 2010 r.

⁶ Należy zwrócić uwagę na fakt, że w badaniu wzięły udział jedynie 144 spółdzielnie spośród 629 wytypowanych do udziału w nim, zarejestrowane w KRS na koniec grudnia 2013 r.

czym zaangażowanie na rzecz spółdzielni było mniejsze niż na rzecz wspólnot mieszkaniowych.

W latach 2010–2013 Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej w Opolu, Krakowie i Poznaniu przeprowadzały badania dotyczące ekonomii społecznej na terenie swoich województw. Badaniami objęto nie tylko spółdzielnie socjalne, Zakłady Aktywności Zawodowej, organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą oraz organizacje pozarządowe prowadzące statutową działalność odpłatną w sferze pożytku publicznego w sposób ciągły i/lub sezonowy, lecz także Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych, Zakłady Pracy Chronionej oraz Warsztaty Terapii Zajęciowej.

Badanie przeprowadzone przez Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu (ROPS w Opolu, 2012) wskazuje, że w województwie opolskim ze stałej lub czasowej pomocy wolontariuszy korzysta 43% przebadanych podmiotów. W opracowaniu wskazano ponadto, iż zamiar stałego korzystania z pomocy wolontariuszy deklaruje jedynie mniej niż połowa badanych podmiotów.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie wykazał, że w 2010 r. 38% badanych podmiotów nie podejmowało współpracy z wolontariuszami, w 2011 r. nie czyniło tego 43% badanych podmiotów, w 2012 r. – 37% ankietowanych, a w 2013 r. – 43% respondentów (ROPS w Krakowie, 2010–2014). Najczęściej z usług wolontariuszy korzystały fundacje i stowarzyszenia; w 2013 r. nie skorzystał z niej żaden z objętych badaniem Zakładów Aktywności Zawodowej.

W badaniu przeprowadzonym na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu (ROPS w Poznaniu, 2011) stwierdzono, że w ciągu poprzedzających badanie 12 miesięcy z wolontariuszami współpracowało 72,4% ankietowanych podmiotów ekonomii społecznej.

7. Zakończenie

„Wolontariat jest jednym z kluczowych wymiarów aktywności obywatelskiej i demokracji, gdyż pozwala realizować w praktyce takie wartości europejskie, jak solidarność i niedyskryminacja, a także przyczynia się do harmonijnego rozwoju społeczeństw europejskich” (Decyzja z 27 listopada 2009). Przedstawione powyżej dane statystyczne wskazują na zaangażowanie wolontariuszy w działalność podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych. Mając na uwadze pozytywne przesłanie wolontariatu i zalety korzystania z usług wolontariuszy w przedsiębiorstwach społecznych, nie można jednak zapominać o respektowaniu praw szerokiej rzeszy wolontariuszy, ograniczeniach wskazanych w ustawie z 24 kwietnia 2003 (głównie w zakresie niekorzystania ze świadczeń wolontariuszy w obszarze działalności gospodarczej prowadzonej przez określone ustawowo podmioty) i wreszcie o – tak istotnej w przedsiębiorstwach społecznych – samej idei wolontariatu (jako świadczenia dobrowolnego i świadomego, ukierunkowanego na chęć pomocy innym, a nie zaspakajania w ten sposób swoich własnych interesów i potrzeb). Niezbędnym wydaje się ponadto prowadzenie dalszych badań, ukierunkowanych w szczególności na korzystanie ze świadczeń wolontariuszy w przedsiębiorstwach społecznych, a nie tylko – szerzej pojmowanych – podmio-

tach ekonomii społecznej. Pozwoliłoby to na dogłębną analizę korzyści i potrzeb przedsiębiorstw społecznych w tym zakresie, co w konsekwencji mogłoby się przełożyć na ich rozwój i podejmowanie skuteczniejszych działań w zakresie realizacji celów społecznych.

Bibliografia

1. Blicharz J. (2012): *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz*. Warszawa, Lex.
2. Brudnicki P. (2014): *Prawne i gospodarcze aspekty finansowania organizacji pozarządowych ze środków Unii Europejskiej*. W: J. Osinski, J.Z. Popławska, red. *Oblicza społeczeństwa obywatelskiego. Państwo. Gospodarka. Świat*. Warszawa, Oficyna Wydawnicza SGH.
3. Czapiński J., Panek T. (red.) (2011): *Diagnoza Społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków. Raport, Rada Monitoringu Społecznego*. Warszawa. Pozyskano z: http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.diagnoza.com%2Fpliki%2Fraporty%2FDiagnoza_raport_2011.pdf&ei=8IrXVnznMOuf7ga50IDoCQ&usg=AFQjCNFvmCTRcx0fDKJDH8O_9DBLQ6-A3g&bvm=bv.85464276,d.ZGU.
4. Decyzja Rady z 27 listopada 2009 r. w sprawie Europejskiego Roku Wolontariatu Propagującego Aktywność Obywatelską (rok 2011), Dz. U. L17 z 22.01.2010 r., s. 43.
5. Defourny J. (2001): *From Third sector to social enterprise*. W: C. Borzaga, J. Defourny. *The emergence of social enterprise*. Londyn, Routledge.
6. Główny Urząd Statystyczny (2012): *Wolontariat w organizacjach i inne formy pracy niezarobkowej poza gospodarstwem domowym – 2011*, GUS, Warszawa. Pozyskano z: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/wolontariat-i-praca-niezarobkowa-na-rzecz-innych/wolontariat-w-organizacjach-i-inne-formy-pracy-niezarobkowej-pozza-gospodarstwem-domowym---2011,1,1.html>.
7. Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2010–2011 r., (2012), Druk Sejmowy nr 738. Pozyskano z: <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=738>.
8. Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2013–2013, (2015): Druk Sejmowy nr 3166. Pozyskano z: <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3166>.
9. Kluczyńska J., Sienicka A. (2008): *Centrum Integracji Społecznej – Przedsiębiorstwo społeczne?* Pozyskano z: http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fes.teksty.ekonomiaspoeczna.pl%2Fpdf%2F2008_9_es_teksty.pdf&ei=An7WVMC3BIO8ygORxYKgCQ&usg=AFQjCNG-GEAAU3wKsGKylrW9-3JXIUIGI&bvm=bv.85464276,d.bGQ.
10. Musiała A. (2013): *Rola wolontariatu w aspekcie rynku pracy*. W: Z. Góral, red. *Bezrobocie i polityka zatrudnienia*. Warszawa: Lex.
11. Olbrot-Brzezińska A. (2007): *Wolontariat pracowniczy jako forma społecznej odpowiedzialności biznesu*. Zeszyty Studiów Doktoranckich nr 31. Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Wydział Ekonomii, s. 27–47.
12. Pearce J. (2003): *Social Enterprise in Anytown*. Londyn, Calouste Gulbenkian Foundation.

13. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, (2010): *Monitoring Przedsiębiorstw Społecznych w Małopolsce – Skrócony raport z badań – najważniejsze wnioski*. Kraków, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.
14. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, (ca 2012): *Monitoring podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce – Skrócony raport z badań – najważniejsze wnioski*. Kraków, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.
15. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, (ca 2013): *Monitoring ekonomii społecznej w Małopolsce – wybrane zagadnienia*. Kraków, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.
16. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, (2014): *Monitoring ekonomii społecznej w Małopolsce w 2013 r. Skrócony raport badań*. Kraków, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.
17. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, (2012): *Ekonomia społeczna w województwie opolskim – w stronę rozwiązań systemowych*, Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu, Opole. Pozyskano z: http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fois.rops-opole.pl%2Fdownload%2FEkonomia%2520spoleczna%2520w%2520woj.%2520opolskim%2520-%2520W%2520strone%2520rozwiazan%2520systemowych.pdf&ei=6W7XVKnQGpLSaKajogP&usg=AFQjCNEqCtbQk_pHJqjURzNP-I-T7yWpA&bvm=bv.85464276,d.d2s.
18. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu, (2011): *Raport z badania pn. Inwentaryzacja przedsiębiorstw ekonomii społecznej w Wielkopolsce*, Public Profits sp. z o.o., Poznań. Pozyskano z: http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=0CDgQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.rops.poznan.pl%2Fpub%2Fuploaddocs%2Fraport_05_12_11.pdf&ei=lw3WVIy0AeSZygOB34CoBg&usg=AFQjCNEIYSWpih82QV7IRZSd1IWD0_i2kA.
19. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 17 lipca 2012 r. w sprawie załączników aktywności zawodowej, Dz. U. z 2012 r., poz. 850.
20. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej nr 1296/2013 z 11 grudnia 2013 r. w sprawie programu Unii Europejskiej na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych („EaSI”) i zmieniające decyzję nr 283/2010/UE ustanawiającą Europejski instrument mikrofinansowy na rzecz zatrudnienia i włączenia społecznego Progress, Dz. U. L347 z 20.12.2013 r., s. 238.
21. Uchwała nr 164 Rady Ministrów z 12 sierpnia 2014 r. w sprawie przyjęcia programu pod nazwą „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej”, MP z 2014 r., poz. 811.
22. Ustawa z 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, tj. Dz. U. z 1991 r., Nr 46 poz. 203.
23. Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, t. j. Dz. U. z 2001 r., Nr 79 poz. 855.
24. Ustawa z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, t. j. Dz. U. z 2011 r., Nr 127 ze zm.
25. Ustawa z 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach, t. j. Dz. U. z 2013 r. poz. 737.
26. Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, t. j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1118.
27. Ustawa z 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, Dz. U. Nr 94, poz. 651 ze zm.
28. Wniosek z 6.10.2011 – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych. Pozyskano z: <https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CDMQ>

- FjAD&url=https%3A%2F%2Fwww.mir.gov.pl%2Ffundusze%2FFundusze_Europejski_e_2014_2020%2FNegocjacje_2014_2020%2FNegocjacje%2FDocuments%2F606.pdf&ei=7XPWVPLCOKO7ygP6u4CACw&usg=AFQjCNGUMJ9qLtLHRxhI_GFeSWxB7lnaDg&bvm=bv.85464276,d.bGQ&cad=rja.
29. Zahra S.E., Gedajlovic E., Neubaum D.O., Shulman J.M. (2009): *A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges*. Journal of Business Venturing, Vol. 24, iss. 5.
30. Żołędowska M., (2011): *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Praktyczny Komentarz*. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Pożytku Publicznego, Warszawa. Pozyskano z: <http://www.pozytek.gov.pl/Komentarz,do,ustawy,406.html>.

THE USE OF VOLUNTEER SERVICES BY SOCIAL ENTERPRISES IN POLAND

Statistical data show that more than three million people are committed to volunteering in Poland, and most of them support the non-profit sector, including social enterprises. The purpose of this article is primarily to show the legal basis of volunteering in Poland, with particular reference to social enterprises; to present the examples of benefits associated with volunteer services; to reflect on the risks relating to an inadequate understanding of the idea of volunteering; and to present the results of selected studies on the use of volunteer services by social economy entities in some provinces in Poland.

Key words: social economy, volunteering, social enterprises, volunteer